

Становище

на доц. д-р Миряна Янакиева
за дисертационния труд на Явор Петков Петков,
представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
Професионално направление: 2.1 – Филология (Франкофонски литератури)

Тема на дисертацията: КРАЯТ НА КУЛТУРНАТА ПРИНАДЛЕЖНОСТ В КВЕБЕКСКИЯ МИГРАНТСКИ РОМАН

(LA FIN DE L'APPARTENANCE CULTURELLE DANS LE ROMAN MIGRANT QUEBECOIS)

Избраната тема на дисертационния труд на Явор Петков е позволила на неговия автор да следва няколко различни и еднакво важни изследователски посоки, съчетавайки културологични и чисто литературоведски подходи към романовия корпус, върху който се опират общо теоретичните и конкретно анализационни аспекти на неговата разработка. На първо място, тя се вписва в ставащата все по-актуална тенденция на засилено внимание не само към френската, но и към франкофонската литература (по-точно, франкофонските литератури). На второ място, фокусирайки се върху т. нар. мигрантска литература, дисертацията по необходимост трябва да предложи свое осмисляне (и тя го прави убедително) на някои от най-съществените съвременни културологични проблеми, свързани с понятия като културна идентичност и културна принадлежност, както и със сложната ситуация на писателско *дву-* или *многоезичие*. На трето място, работата има и съществена практическа страна с това, че прилага към избраните романи на квебекски писатели утвърдени наратологични модели и идеи на теоретици като Павел Медведев, Ян Мукаржовски, Цветан Тодоров, Пол Рикьор.

Още в резюмето, предхождащо същинското изложение и представено на три езика – френски, български и английски, дисертантът разграничава и ясно дефинира обекта и предмета на представеното изследване. Негов обект е канадското френскоезично (квебекско) литературно течение мигрантска литература (*écritures migrantes*), а негов предмет е проблемът за културната принадлежност и то в ситуация, когато тя всъщност се оказва отхвърлена от индивида.

Със същата прецизност са определени целта и задачите на дисертационния труд, който дължи своята безспорна логичност, подреденост и последователност на факта, че стъпва върху много конкретна, кратко и точно формулирана теза, съгласно която отличителна черта на мигрантската литература е напрежението, намерило израз в нея, между собствената идентичност на индивида и идентичността, която се предполага от принадлежността към дадена колективно културно пространство. Наблюденията на автора са го довели до интересната и на пръв поглед донякъде неочаквана, но всъщност обяснима констатация, че темата за културната идентичност не само не заема централно място в естетиката на мигрантския роман, но дори напротив, в него тя се оказва изтласкана на заден план и е по-скоро обект на оспорване и отхвърляне.

Необходимо е специално да се подчертае една съществена и находчиво уловена от дисертанта особеност на изследваното литературно течение, а именно това, че то е силно белязано от противоречието между своя етнокултурен характер, от една страна, и, от друга, от своя стремеж към универсалност, транкултурност, космополитност. Това е наистина съществена констатация и тя може да претендира за валидност не само по отношение на конкретната литература, на която е посветена дисертацията, но и по отношение на всяко друго литературно творчество, създавано в „не своя“, „не родна“ среда.

Намирам за важно достойнство на разглеждания труд да мисли въпросите от културологичен и социологически порядък, които повдига мигрантската литература, през призмата на собствено литературните, по-конкретно, на структурните елементи на романовото повествование в творбите от избрания корпус. Например, в духа на един, бих го нарекла традиционен или класически литературен анализ, вниманието на автора с основание се е съсредоточило върху характеристиките на персонажа, на начина, по който той реагира на едни или други културни идентификации, пред които е изправен и които трябва да приеме или отхвърли по силата на статута си на чужденец, на пришълец. Затова авторът на дисертацията определя като една от основните задачи на своя труд да отговори на въпроса „Какво се случва след разрива на главния герой с неговата първоначална идентичност и неговия отказ от идентифициране с приемащата общност?“ Опорите на своя добре обоснован в теоретично отношение отговор той намира, от една страна, в идеите на френския екзистенциализъм, оказал съществено влияние върху квебекския мигрантски роман, а от друга, както вече беше отбелязано, в наратологичния анализ на романовите структури.

С несъмнена общовалидност се отличава изводът, формулиран и, не се колебае да заявя, убедително доказан в дисертацията, че мигрантската литература мисли в режим на неприемане и опозиция самото понятие за културна идентичност заради заложената в него потенциална възможност да служи като инструмент за налагане на предубедени представи за другия, различния, идващия от другаде. Политическата полемичност на романите, свързани с изследваното течение, е, така да се каже, подразбираща се от само себе си, но авторът я доказва и като се позовава на програмни документи на квебекското правителство (Виж *Приложение 1*). Намирам за основателна и добре работеща идеята му да сблъска, образно казано, двата дискурса – политическия и литературния, защото по този начин се припомня, че не само в разглеждания случай с квебекската мигрантска литература, а и по принцип, политическата опозиционност, явна или скрита, е присъща на литературата и в голяма степен определя нейната социална функция.

Тъй като авторът на дисертацията с право поставя акцента в своето изследване върху характерния за избрания романов корпус персонаж, за да намери потвърждение на основната си теза за скептичното и критично отношение на квебекския мигрантски роман към самата идея за културна принадлежност, в следващите редове на настоящото становище ще се спра по-специално на Част III, където във фокуса на вниманието е поставена психологическата трансформация на мигрантския герой. Анализирани са фазите, на т. нар. детериториализиране и ретериториализиране, съгласно терминологията, заимствана от Делюз и Гатари. Макар че, сами по себе си, споменатите термини точно характеризират етапите, през които преминава този вид персонаж по пътя на приспособяването си към своето ново жизнено пространство, бих предложила да се помисли за намирането и на други техни български съответствия, дори и да не са еднословни, а по-описателни.

На посочените пространствени фази в съдбата на мигрантския герой, отговарят психологически фази, които в дисертацията са определени съответно като празнота и спасение. В дисертацията проникателно се изтъква, че самото ретериториализиране, или, както бих предпочела да го нарека, *вписване в ново жизнено пространство*, е много повече психологически, отколкото житейско практически процес, при който усвояването на новия статут на героя става по пътя, например, на творчеството или, по думите на самия автор, на *„единството с другите (но за разлика от принадлежността, това единство се осъществява свободно, без принуда)*, като в някои случаи, персонажът се присъединява към една въображаема общност на

независимите индивиди, която се дефинира негативно спрямо мнозинството, като маргинална спрямо него“.

Освен чрез свойствения за него тип персонаж, мигрантският роман е жанрово дефиниран и чрез специфичния му хронотоп на безвъзвратно изчезналото, изгубеното пространство. И тук държа да посоча, че по моя преценка авторът уместно и сполучливо е актуализирал класически понятия на структурния анализ на повествователен текст, за да изгради сериозния доказателствен дял на своята разработка, съумявайки да съчетае по-модерни отворени подходи към изследвания литературния корпус с преимуществата на близкото четене, или другояче казано, на анализа на текста сам по себе си. Свидетелство за същото ползотворно съчетание е и предложената от него типология на персонажите в квебекския мигрантски роман.

Едно от най-очевидните достойнства на обемния и пространен дисертационен труд на Явор Петков е яснотата – от формулирането на поставените задачи до логическия строеж на изложението. Изведените в заключението резултати убедително увенчават една успешно изпълнена изследователска цел. Специфичните свойства на квебекската мигрантска литература са установени и дефинирани, като тук ще се огранича да цитирам само следната част от тяхното обобщение в автореферата: „мигрантския жанр: това е една франкофонска литература, писана предимно от автори, които са имигрирали в Квебек, имаща за централна тема миграцията (буквално и метафорично), принадлежаща към квебекското литературно поле от средата на 80-те години на XX век до днес, изразяваща един постмодерен бунт срещу идеята за културна идентичност, политически подривна, повлияна от или близка до екзистенциализма, и притежаваща известен брой устойчиви мотиви : болезнената зависимост на индивида от колектива, прекъсването на принадлежността към колектива, празнотата и ретериториализацията в творчеството или комуникацията.“

Авторефератът и откритиите от автора приноси вярно представят постигнатото в неговия труд.

Въз основа на цялостната ми преценка за качествата на предложената дисертация, убедено предлагам на почитаемото Научно жури да присъди на Явор Петков Петков образователната и научна степен „доктор“.

доц. д-р Миряна Янакиева